

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Опорний конспект лекцій

з навчальної дисципліни
«ЕКСКУРСОЛОГІЯ»

для студентів спеціальності 242 «Туризм» ступеня магістра

Полтава - 2016

Укладач: доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу, к.
геогр. н., доцент Литовченко І. В.

ПЕРЕДМОВА

Програму дисципліни «Екскурсологія» призначено для студентів спеціальності 242 «Туризм» та укладено з урахуванням сучасних вимог до навчально-методичних документів і професійних компетенцій освітньо-кваліфікаційної характеристики магістрів з туризму.

Метою навчальної дисципліни «Екскурсологія» є формування спеціальних знань, вмінь і навичок студентів в сфері педагогіки психології, методики та логіки екскурсійного процесу як елементів професійної майстерності екскурсовода.

Предметом вивчення дисципліни є методичні, психологічні та педагогічні аспекти організації екскурсійної діяльності.

Завданням вивчення дисципліни «Екскурсологія» є теоретична та практична підготовка студентів професійного спрямування «Туризм» з питань:

- методології та методики екскурсійної справи;
- педагогічної техніки екскурсійної роботи;
- психології екскурсійної діяльності;
- формування організаторських, комунікативних та аналітичних здібностей екскурсовода.

По завершенні курсу студент повинен:

знати:

- дидактичні та методологічні принципи організації екскурсійного процесу;
- механізми сприйняття екскурсійної інформації;
- способи привертання, концентрації та переведення уваги екскурсантів;
- логічні вимоги до подання екскурсійного матеріалу.

вміти:

- застосовувати словесні, наочні та практичні методи в роботі з екскурсантами;
- використовувати невербальні засоби впливу в екскурсіях;
- організовувати після екскурсійну роботу.

Робоча навчальна програма з навчальної дисципліни «Екскурсологія» для студентів спеціальності 242 «Туризм» відповідає програмі нормативної навчальної дисципліни

«Екскурсологія» для підготовки магістрів за спеціальність «Туризм» (Київ, 2010 р).

Цей курс дозволяє поєднати цілі, завдання, напрями розвитку туристичної сфери з практичною підготовкою студентів щодо організації туристичного обслуговування.

Загальна кількість годин – 90. Обсяг часу для вивчення курсу: лекцій – 20 годин, практичних занять – 34 години, самостійна робота – 36 години.

Підсумкове оцінювання знань студентів з навчальної дисципліни здійснюється у формі екзамену.

1. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ 1.

МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИКА ЕКСКУРСІЙНОЇ СПРАВИ

Тема 1. Екскурсологія як наука

Поняття та завдання екскурсології. Предмет дослідження екскурсології. Екскурсійний метод. Методологія та методика екскурсійної справи. Історія розвитку екскурсології. Зв'язок екскурсології з іншими науками. Дидактичні принципи екскурсійного процесу: науковість, доступність, системність, переконливість. Педагогічні завдання екскурсії та педагогічна техніка екскурсовода. Психологічні особливості екскурсії. Пізнавальний, емоційний та вольовий процеси пізнання екскурсійного матеріалу. Екскурсія як інформаційний процес. Дотримання законів логіки в екскурсійній діяльності.

Тема 2. Екскурсійний метод пізнання

Методи пізнання та їх використання в екскурсійному процесі. Вимоги до екскурсійного методу. Діалектичні, формально-логічні, конкретно-історичні та часткові методи в екскурсології. Предметність та речова доказовість (наочність) екскурсійного методу. Поєднання в екскурсійному методі методів навчання та виховання. Локальний та моторний принципи екскурсійної методики. Способи та прийоми повідомлення знань в екскурсії.

Комплексний характер екскурсійного методу.

Тема 3. Шляхи, удосконалення екскурсійної методики

Загальна та часткова екскурсійна методики. Структура методики екскурсійної роботи. Методика екскурсійного показу та методика екскурсійної розповіді. Особливості екскурсійної методики у різних видах екскурсій. Вимоги екскурсійної методики.

Забезпечення безперервності екскурсії як процесу засвоєння знань. Варіанти поєднання показу та розповіді в екскурсії. Використання пауз. Напрями підвищення якості методичної роботи в екскурсійних установах. Науково-методична література.

МОДУЛЬ 2.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 4. Психологія екскурсійної діяльності

Екскурсія як процес пізнання. Механізми сприйняття інформації. Пізнавальні, емоційні та вольові процеси сприйняття екскурсійного матеріалу. Поєднання чуттєвого та логічного методів пізнання в процесі екскурсії. Уявлення, судження та умовиводи як складові процесу мислення екскурсантів. Асоціації в екскурсіях. Словесні, наочні та практичні методи роботи екскурсовода з екскурсантами. Правила екскурсійного спілкування.

Психо-емоційний контакт між екскурсоводом та групою, методи його встановлення та підтримки. Активність екскурсантів як показник ефективності екскурсії. Зацікавленість та її прояви.

Особливості сприйняття інформації. Дедуктивний та індуктивний методи пізнання в екскурсіях. Види пам'яті. Привертання, концентрація та переведення уваги. Втрата і деконцентрація уваги та способи їх подолання.

Тема 5. Екскурсія як педагогічний процес

Виховний вплив екскурсовода на екскурсантів. Культурно-просвітницькі аспекти екскурсійної роботи. Виховне значення тематичних екскурсій. Особливості поєднання у екскурсії завдань навчання і виховання. Педагогічні рівні переходу від прямого дедуктивного до ймовірного пояснення. Осмислення екскурсійної інформації. Використання екскурсоводом методів переконання,

приучення, вимагання та заохочення. Виховання у екскурсантів навичок самостійного дослідження об'єктів. Дидактичне та виховне завдання екскурсовода. Конструктивний,

організаторський, комунікативний та пізнавальний компоненти екскурсійної діяльності. Післяекскурсійна робота екскурсовода. Педагогічна техніка та її елементи.

Тема 6. Логіка в екскурсії

Вимоги логіки до змісту та способу подання екскурсійного матеріалу. Логічна форма екскурсії. Закони логіки, які необхідно враховувати під час підготовки екскурсії: закон тотожності, закон

протиріччя, закон виключеного третього, закон достатньої підстави. Логічні проблеми в екскурсії та можливості їх усунення. Умовивід як логічна форма отримання знань екскурсантами. Ступені умовиводу посилення, висновок, нове судження.

Логічні переходи в екскурсіях. Підпорядковані, тотожні, протилежні, співвідносні та співпорядковані логічні переходи.

Тема 7. Особистість та професійна майстерність екскурсовода

Виникнення професії «екскурсовод»: вітчизняний та закордонний досвід. Вимоги до екскурсовода. Престиж професії. Особистість екскурсовода. Активна життєва позиція.

Конструктивні, організаторські, комунікативні та аналітичні здібності екскурсовода.

Тенденційність в роботі екскурсовода. Роль темпераменту екскурсовода у проведенні екскурсії. Авторитет та індивідуальність екскурсовода. Моральні якості. Самооцінка.

Професійна майстерність екскурсовода. Знання та уміння. Ерудиція екскурсовода.

Фактори, що впливають на екскурсійну майстерність. Інтуїція екскурсовода. Шляхи підвищення екскурсійної майстерності.

Професійні вміння та навички екскурсовода. Система навчальних вправ. Домашні завдання. Мова екскурсовода. Екскурсовод як інформатор, коментатор, співрозмовник, порадник, емоційний лідер. Форми ораторського мистецтва екскурсовода. Зовнішня та внутрішня мова екскурсовода. Прихований діалог. Стель та культура мови. Мовний етикет. Темп та ритм мови. Логічні наголоси. Невербальні засоби спілкування. Класифікація жестів, що використовуються в екскурсійному показі. Вказівні, просторові, реконструктивні, спонукальні, емоційні жести. Міміка та поза екскурсовода. Екскурсійний етикет.

МОДУЛЬ 1. МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИКА ЕКСКУРСІЙНОЇ СПРАВИ

Тема 1. Екскурсологія як наука

План

1. Поняття та завдання екскурсології.
2. Екскурсія як інформаційний процес.
3. Предмет, методи, завдання дослідження екскурсології.
4. Методологія та методика екскурсійної справи.
5. Історія розвитку екскурсології.

Методичні поради до вивчення теми:

У дослівному перекладі грецьке слово «теорія» означає спостереження, розгляд, дослідження. Цей термін розглядається в декількох значеннях: 1) теорія – узагальнення досвіду, суспільної виробничої практики, в якому знаходять віддзеркалення об'єктивні закономірності розвитку природи і суспільства; 2) теорія – сукупність узагальнених положень, які створюють певну науку або один з її розділів; 3) теорія – система ідей в одній з галузей знань; 4) теорія – вища, найрозвиненіша форма організації наукового знання, що дає цілісне уявлення про закономірності існуючих зв'язків певної області[7].

Коли ми розглядаємо питання екскурсійної теорії, то: моделюємо, якою в ідеалі повинна бути екскурсія; маємо на увазі механізм дії екскурсії на свідомість людини; припускаємо осмислення, використання основних закономірностей і особливостей екскурсії; визначаємо критерії якості екскурсій, засоби підвищення їх ефективності; формулюємо теоретичні основи екскурсійної справи.

Для працівників туристичної галузі екскурсійна теорія – це загальна сума теоретичних положень, які є основою екскурсійної справи, визначають головні напрями її розвитку і вдосконалення.

Екскурсійна теорія – це сукупність понять: функції екскурсії, її основні ознаки і аспекти; особливості показу і розповіді; екскурсійний метод; класифікація екскурсій; диференційований підхід до екскурсійного обслуговування; методологія і методика;

елементи екскурсійної педагогіки і логіки; основи професійної майстерності екскурсовода.

У екскурсійній теорії важливе місце займають питання, пов'язані з екскурсійним методом, методологією екскурсійної справи і методикою. Поняття «метод», «методологія» і «методика» взаємозв'язані і обумовлені.

Розвиток екскурсійної теорії, початий в 1920-і роки, продовжується і в даний час. Протягом першого періоду цей розвиток базувався на основах шкільної педагогіки. Класифікація екскурсій, їх ознаки і функції, сам екскурсійний процес ґрунтувалися на екскурсіях для школярів. При цьому вчені-екскурсознавці і методисти виходили із завдань і вимог загальноосвітньої школи. Виключенням служив розділ музейних екскурсій, де робилися спроби осмислити екскурсійну теорію стосовно всієї маси екскурсантів (і дорослих, і дітей).

Розвиток екскурсійної теорії пов'язаний також із розширенням екскурсійного обслуговування, зміною ролі екскурсії, тобто перетворенням її з форми відпочинку і розваги в невід'ємну частину ідейно-виховної і культурно-масової роботи з населенням. У екскурсії з'явилися нові функції, уточнилися ознаки, підвищився науковий рівень екскурсійних заходів, визначилися психолого-педагогічні основи екскурсійної пропаганди, більш цілеспрямовано почав використовуватися принцип наочності, з'явилася нормативна методологія, вирости кадри організаторів, методистів і екскурсоводів [7].

Проте і в даний час екскурсійна теорія не стоїть на місці. Нові форми обслуговування екскурсантів, досвід ентузіастів, який є надбанням екскурсійних установ, екскурсоводів, викладачів навчальних закладів, приводить до того, що окремі положення екскурсійної теорії розвиваються та удосконалюються.

Інформаційні джерела:

3; 5; 7; 14.

Тема 2. Екскурсійний метод пізнання (4 години)

План

1. Методи пізнання та їх використання в екскурсійному процесі.
2. Діалектичні, формально-логічні, конкретно-історичні та часткові методи в екскурсіології.
3. Предметність та речова доказовість (наочність) екскурсійного методу.
4. Комплексний характер екскурсійного методу.

Методичні поради до вивчення теми:

Термін «метод» має декілька значень: 1) підхід до дійсності, явищ природи і суспільства; 2) система прийомів теоретичного дослідження, практичного досягнення поставленої мети, цілеспрямованого проведення певної роботи; 3) засіб пізнання, спосіб відтворення в мисленні предмету, що вивчається, побудови і обґрунтування системи знань; 4) спосіб або образ практичних дій.

У вузькому сенсі екскурсійний метод – це сукупність методичних прийомів, які застосовують на екскурсіях. У широкому сенсі – це комплексний метод, що має ряд особливостей: пошук в екскурсійних об'єктах найважливішого; зв'язок нового матеріалу з раніше отриманим екскурсантами досвідом і знаннями і ін.

Екскурсійний метод є основою екскурсійного процесу і є сукупністю способів і прийомів повідомлення знань. Основу сукупності складають: наочність; обов'язкове поєднання двох елементів – показу і розповіді; оптимальна взаємодія трьох компонентів – екскурсорова, екскурсійних об'єктів і екскурсантів; рух екскурсантів (динаміка) за певним маршрутом з метою вивчення об'єктів за місцем їх розміщення. Комплексний характер екскурсійного методу знаходить свій вираз у дії механізмів повідомлення знань екскурсором і засвоєння цих знань екскурсантами.

Практично вся екскурсійна теорія всього лише аналіз дії екскурсійного методу. Мета екскурсійного методу – навчання (передача певної системи знань) і виховання (формування всесторонньо розвиненої особи).

Таким чином, екскурсія стає частиною педагогічного процесу, приймаючи на себе функції освіти і виховання людини,

Інформаційні джерела:

1; 3; 5; 7; 14; 16.

Тема 3. Шляхи, удосконалення екскурсійної методики

План

1. Екскурсія як процес пізнання. Механізми сприйняття інформації.
2. Поєднання чуттєвого та логічного методів пізнання в процесі екскурсії.
3. Словесні, наочні та практичні методи роботи екскурсовода з екскурсантами.
4. Особливості сприйняття інформації. Дедуктивний та індуктивний методи пізнання в екскурсіях.

Методичні поради до вивчення теми:

Головне завдання екскурсій – якнайповніше задоволення попиту споживачів на екскурсійні послуги. Постійна розробка нових та цікавих тим, вдосконалення тематики, що діє, є одним з головних резервів зростання об'єму екскурсійних послуг, що надаються споживачеві.

Назва екскурсії – це мовний вираз, в прямій і непрямій формі, що позначає її зміст. Назва екскурсії виражає сенс, повинна бути точною, не допускати подвійного тлумачення.

Створення нової екскурсії – складний процес, що вимагає активної участі цілого колективу працівників. Зміст майбутньої екскурсії, її пізнавальна цінність знаходяться в прямій залежності від знань методистів і екскурсоводів, їх компетентності, ступені практичного засвоєння ними основ педагогіки і психології, уміння вибрати найбільш ефективні способи і прийоми впливу на аудиторію.

Вирішальне значення в успішній розробці нової екскурсійної теми мають об'єкти. Саме вони складають той пізнавальний матеріал, який є зоровою основою для розкриття теми.

Необхідно відзначити залежність екскурсійного процесу в цілому, його змісту, методики подання матеріалу (показу і розповіді) від об'єктів, їх стану, під'їзних шляхів, місць спостереження. Саме тому таку важливу роль в даний момент грають зв'язки екскурсійних установ з тими організаціями, які ведуть роботу з виявлення, реставрації і охорони пам'яток історії і культури. Активна участь екскурсійних працівників в діяльності

цих організацій створює умови для подальшого розвитку екскурсійної справи

Методика проведення екскурсій направлена на те, щоб допомогти екскурсантам легко засвоїти зміст екскурсій. При цьому застосовуються методичні прийоми, які діляться на дві групи, – прийоми показу і прийоми розповіді [5, 7, 14].

Завдання методичних прийомів – якнайкраще забезпечення дієвості екскурсійного методу повідомлення знань аудиторії.

Серед методичних прийомів показу можна виділити:

Прийом попереднього огляду – первинне спостереження об'єкту, знайомство з його зовнішнім виглядом.

Прийом панорамного показу дає можливість екскурсантам спостерігати вид місцевості.

Прийом зорової реконструкції (відтворення) – означає відновлення первинного вигляду об'єкту по залишках або письмових джерелах.

Прийом зорового монтажу – передбачає використання фотографій, креслень, малюнків.

Прийом локалізації подій – зв'язок подій з конкретним місцем.

Прийомом абстрагування – уявний процес виділення з цілого будь-яких частин з метою подальшого глибокого спостереження.

Прийом зорового порівняння – зорове зіставлення різних предметів або частин одного об'єкту з іншим.

Прийом інтеграції – побудований на об'єднанні окремих частин спостережуваного об'єкту в єдине ціле.

Прийом зорової аналогії заснований на дії одного із загальних методів наукового пізнання – методу аналогії.

Прийом перемикання уваги – після спостереження об'єкту екскурсанти за пропозицією екскурсовода переносять свій погляд на інший об'єкт.

Методичні прийоми розповіді можна розділити на дві великі групи. Перша група об'єднує прийоми, пов'язані з формою розповіді (довідка, опис, репортаж, цитування). Друга група об'єднує прийоми характеристики, пояснення, питань-відповідей, посилення на очевидців, завдань, словесного монтажу, співучасті, індукції і дедукції.

Ефективність будь-якої екскурсії багато в чому залежить від техніки її проведення, зв'язку між методикою і технікою ведення.

- До техніки ведення екскурсії входять:
- знайомство екскурсовода з групою;
 - правильне розміщення групи біля об'єкту;
 - вихід екскурсантів з автобуса і повернення до автобуса або іншого транспортного засобу;
 - використання екскурсоводом мікрофону та інших технічних засобів;
 - дотримання часу, відведеного на екскурсію в цілому і розкриття окремих підтем;
 - відповіді на питання екскурсантів.

Інформаційні джерела:

1; 3; 5; 7; 14.

МОДУЛЬ 2.
**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ
ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Тема 4. Психологія екскурсійної діяльності (4 години)

План

1. Виховний вплив екскурсорова на екскурсантів.
2. Особливості поєднання у екскурсії завдань навчання і виховання.
3. Педагогічні рівні переходу від прямого дедуктивного до ймовірного пояснення.
4. Використання екскурсорова методів переконання, приучення, вимагання та заохочення.
6. Конструктивний, організаторський, комунікативний та пізнавальний компоненти екскурсійної діяльності.

Методичні поради до вивчення теми:

Психічний стан – це певний рівень психічної діяльності, який виявляється в активності особи. Основою для появи різних психічних станів є конкретні умови, в яких знаходяться екскурсовод і екскурсанти: обстановка життя і праці; мікроклімат в колективі; стан здоров'я (фізіологічний чинник); атмосферні процеси (погода, тиск і ін.).

Розрізняють декілька видів психічного стану особи: загальний психічний стан, який служить основою сприйняття, емоційний стан (настрій), інтелектуальний творчий стан, вольовий стан (готовність до дій).

Методистам і екскурсоровам в ході підготовки і проведення екскурсії необхідно враховувати такі риси її учасників, як здатність, характер, темперамент, а також природні якості – пам'ять, спостережливість, уява і кмітливість. При проведенні екскурсії екскурсовод орієнтується на конкретну групу виходячи з того, що рівень активності (підвищеною або зниженою) залежить від психічного стану кожного з екскурсантів.

Знання психології допомагає екскурсоводу правильно будувати екскурсійний процес, уміло підносити інформацію за темою, враховувати запити і інтереси конкретної аудиторії, помічати відношення екскурсантів до розповіді і показу, оперативно оцінювати їх реакцію (увага, інтерес, схвалення, незадоволення).

Виконання вимог психології спирається на професійне використання методичних прийомів ведення екскурсій, вибраних з урахуванням тематики і особливостей складу групи екскурсантів. Ефективність екскурсій значною мірою залежить від того, наскільки екскурсовод володіє психологією, правильно розуміє суть психічних процесів, від його умінь використовувати ці знання в керівництві діяльністю екскурсантів (увага, мислення, сприйняття, розуміння, запам'ятовування і ін.). При оцінці ефективності екскурсій необхідно брати до уваги, різне сприйняття матеріалу екскурсій різними екскурсантами, наприклад дітьми, студентами, особами похилого віку.

Інформаційні джерела:

1; 3; 5; 7; 14.

Тема 5. Екскурсія як педагогічний процес

План

1. Виховний вплив екскурсовода на екскурсантів.
2. Особливості поєднання у екскурсії завдань навчання і виховання.
3. Педагогічні рівні переходу від прямого дедуктивного до ймовірного пояснення.
4. Використання екскурсоводом методів переконання,
5. Приучення, вимагання та заохочення.
6. Конструктивний, організаторський, комунікативний та пізнавальний компоненти екскурсійної діяльності.

Методичні поради до вивчення теми:

Важливе місце в діяльності екскурсовода займає педагогіка – наука про закономірності виховання, освіти і навчання

підростаючого покоління і дорослих. Будь-яка екскурсія дає людині нові знання про природу, суспільство, історичні події, природні явища, тобто вона є частиною процесу освіти. Спілкування з екскурсоводом, його рекомендації, зауваження надають також виховну дію на екскурсантів. Виховує сам матеріал, що вивчається, етично і естетично впливаючи на їх свідомість. Таким чином, екскурсія стає частиною педагогічного процесу, приймаючи на себе функції освіти і виховання людини, формування його світогляду.

Педагогічний екскурсійний процес заснований на дидактичних принципах, які визначають зміст, організацію і методику навчання екскурсантів. До цих принципів відносять: науковість, ідейність, зв'язок з життям, доступність, системність, дохідливість і переконливість.

Екскурсія як форма культурно-освітньої роботи грає самостійну роль. Що ж до загальноосвітньої школи, тут вона підпорядкована іншим видам загальноосвітньої діяльності – уроку і лекції. У учбовому процесі екскурсія, будучи формою навчання, за своїм значенням не відрізняється від інших форм цього процесу.

Проте не тільки учбові, але і інші екскурсії по своїх завданнях і дії на учасників є педагогічним процесом. Як і у всякому педагогічному процесі, в екскурсії беруть участь дві сторони: повчальний екскурсовод і навчані екскурсанти. Екскурсовод повідомляє знання по певній темі, екскурсанти ці знання сприймають. Взаємодія цих двох сторін є основою педагогічного процесу. Екскурсовод у взаєминах з аудиторією використовує методику педагогічної дії.

Складовою частиною професійної майстерності екскурсовода є педагогічна майстерність, мистецтво педагога. Поняття «Педагогічна майстерність екскурсовода» включає: знання за фахом; здібності до аналізу, образного мислення; розуміння психології екскурсанта; уміння управляти групою; знання і уміння в області педагогічної техніки; інтуїцію; пошана особи екскурсанта, а також майстерне використання педагогічних засобів в цілях виховання. Педагогіка відводить важливе місце вимогливості вихователя, яка стимулює, а в потрібних випадках загальмовує діяльність екскурсантів, забезпечує необхідну активність в прояві їх ділових і етичних якостей.

Складовою частиною майстерності екскурсовода є володіння педагогічною технікою. Її складовими елементами є:

1. Мовні уміння. Виразно інтонувати свою мову, виражати в мові певні думки і відчуття.

2. Мімічна і пантомічна виразність, точні жести, виразні погляди, усмішка.

3. Уміння управляти своїм емоційним станом, бути привітним, доброзичливим.

4. Володіння елементами режисерських і акторських умінь. Все це дозволяє екскурсоводові надавати активну мовну і немовну дію на аудиторію.

Інформаційні джерела:

1; 3; 5; 7; 14.

Тема 6. Логіка в екскурсії

План

1. Вимоги логіки до змісту та способу подання екскурсійного матеріалу.
2. Логічна форма екскурсії.
3. Закони логіки, які необхідно враховувати під час підготовки екскурсії.
4. Логічні переходи в екскурсіях.

Методичні поради до вивчення теми:

Зміст матеріалу будь-якої екскурсії, форма підношення екскурсійного матеріалу і показ об'єктів, повинні будуватися на основі вимог логіки – науки про закони і форми, в яких протікає людське мислення. Ці закони повинні знайти віддзеркалення в екскурсійній розповіді, побудові мови екскурсовода, а також у видах екскурсійного аналізу.

До логічних законів належать: визначеність, несуперечність, послідовність, обґрунтованість. Логічна форма – структура, будова думок. Логічні прийоми – порівняння, аналіз, синтез, абстрагування і узагальнення.

Методистам і екскурсоводам при створенні екскурсії слід враховувати дію основних законів мислення: тотожності, суперечності, виключеної третьої і достатньої підстави.

Закон тотожності. У екскурсії він знаходить вираз в тому, що в розповіді екскурсовода про який-небудь об'єкт (події або явищі) даний об'єкт не повинен підмінятися іншим, щоб поняття в розповіді не мали різного сенсу. Всяка думка в процесі міркування повинна бути тотожною сама собі.

Закон суперечності. Він вимагає, щоб під час розповіді про об'єкт (явищі, події) останній не розглядався як щось відмінне від того, що він є. Це означає, що яка-небудь думка в розповіді екскурсовода не може міняти свій зміст протягом всієї екскурсії (тобто ніяка думка не може бути одночасно істинним і помилковим). Автори екскурсії не повинні допускати суперечностей в тлумаченні історичних подій або оцінці об'єктів, висловлювати полярні (тобто протилежні) думки в тому чи іншому питанні.

Закон виключеного третього говорить про те, що між твердженням і запереченням будь-чого немає нічого третього. Якщо одна думка затверджує, інша – заперечує, то істинною є одна з цих думок, а не якась третя думка. При висуненні в екскурсійній розповіді варіантних думок з приводу однієї події або об'єкту, екскурсовод вибирає переважний варіант, тим самим затверджуючи його істинність. При цьому до іншого варіанту висловлюється негативне відношення.

Закон достатньої підстави вимагає, щоб всяка думка була обґрунтованою. Тільки за цієї умови вона може бути визнана істинною. Будь-яка дійсна думка повинна бути підтверджена іншими думками, істинність яких безперечна, тобто доведена. У розповіді екскурсовода слід уникати голослівних, необґрунтованих думок. Всяка думка повинна бути належним чином обґрунтована.

Володіння законами логіки дозволяє методистам і екскурсоводам успішно вирішувати наступні логічні проблеми:

- забезпечення доказового викладу екскурсійного матеріалу за допомогою переконливих доводів і перш за все умілого використання зорових аргументів;
- визначення логічної послідовності в висвітленні історичних подій, характеристиці фактів і прикладів;
- формулювання висновків, що укладають словесну частину екскурсії і її зоровий ряд;

- вибір логічної схеми у використанні кожного методичного прийому показу і розповіді;
- розробку оптимальної композиції екскурсії, її структури, що забезпечує логічне розкриття теми.

Виконання вимог логіки в екскурсії має свої особливості. Головна з них полягає в тому, що словесно викладені тези і положення пояснюються в основному за допомогою зорових аргументів.

Інформаційні джерела:

1; 3; 5; 7; 14.

Тема 7. Особистість та професійна майстерність екскурсовода (4 години)

План

1. Професійні здібності та якості екскурсовода.
2. Майстерність екскурсовода.
3. Вміння і навички екскурсовода.
4. Мова екскурсовода.

Методичні поради до вивчення теми:

Будь-яка професія є видом трудової діяльності, яка вимагає від людини певних знань і трудових навиків.

Професія екскурсовода престижна, що пов'язане з привабливістю, оригінальністю цього виду трудової діяльності, її унікальністю, інтелектуальним характером [7].

Кожен екскурсовод повинен володіти знанням не тільки своєї спеціальності, але і знанням основ педагогіки і психології. Дуже важливо також, щоб екскурсовод міг аналізувати свої роботи, умів дати об'єктивну оцінку проведеної екскурсії, проявляв принциповість і вимогливість до себе.

Професія екскурсовода припускає володіння визначеним довшола практичних умінь. Ці уміння дозволяють йому відібрати, сформулювати і ефективно донести свої знання до широкої аудиторії. Кожен працівник, що вибрав професію екскурсовода,

повинен уміти: підібрати необхідний фактичний матеріал, вивчити його, підготувати індивідуальний текст екскурсії на певну тему, скласти методичну розробку, застосовувати методичні прийоми на практиці, використовувати наочні матеріали «портфеля екскурсовода», прослуховувати екскурсоводів по своїй галузі знань і надавати їм допомогу, брати участь в пропаганді екскурсійних можливостей краю.

Практичні знання і уміння служать основою для участі екскурсовода в методичній роботі, дозволяють керувати методичною секцією, методичним кабінетом, вести заняття на курсах підготовки і підвищення кваліфікації екскурсоводів, керівників туристських груп, турагентств, надавати допомогу молодим екскурсоводам. Володіння практичними знаннями і уміннями є міцною основою майстерності екскурсовода.

Головні вимоги до професії екскурсовода:

- розуміння значення екскурсії і своєї ролі в процесі виховання, культурного естетичного розвитку особистості;
- усвідомлення відповідальності;
- наявність хорошої дикції, певних знань по одній або декількох екскурсійних темах;
- безперервне поповнення і вдосконалення своїх знань;
- відчуття нового;
- ініціатива і творчий пошук в роботі;
- глибоке вивчення інтересів і запитів екскурсантів;
- диференційований підхід до обслуговування різних груп населення;
- вихованість, висока культура в роботі і поведінці, ввічливість, тактовність в обігу з екскурсантами;
- володіння методикою проведення екскурсій;
- любов до своєї професії.

Інформаційні джерела:

1; 3; 5; 7; 14.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабарицька В. К. Екскурсознавство і музеєзнавство: навч. посібник / В. К. Бабарицька, А. Я. Короткова, О. Ю. Малиновська. – 2-ге вид., переробл. та доповн. – К. : Альтерпрес, 2012. – 444 с.
2. Биржаков М. Б. Введение в туризм / М. Б. Биржаков – СПб. : Издательский дом «Герда», 2000. – 192 с.
3. Галасюк С. С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навч. посібник / С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов. – К. : Центр учб. л-ри, 2013. – 178 с.
4. Гуляев В. Г. Организация туристской деятельности / Учебное пособие. – М. : Нолидж, 1996. – 312 с.
5. Долженко, Г.П. Экскурсионное дело: учеб. пособие / Г. П. Долженко. – Ростов-на-Дону : ИЦ «МарТ», 2008. – 272 с.
6. Емельянов, Б. В. В помощь экскурсоводу / Б. В. Емельянов. – М. : Профиздат, 1976. – 112 с.
7. Емельянов, Б. В. Экскурсоведение: учебник / Б. В. Емельянов. – М. : Советский спорт, 2007. – 216 с.
8. Історія екскурсійної діяльності в Україні: навч. посібник / В. К. Федорченко, О. М. Костюкова, Т. А. Дьорова, [та ін.]. – К. : Кондор, 2010. – 166 с.
9. Кифяк В. Ф. Організація туризму: навч. посібник / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги-XXI, 2008. – 344 с.
10. Коляда Т. А. Правове регулювання туристської діяльності: навч. посібник / Т. А. Коляда. - Харків: ХНАМГ, 2008. - 182 с.
11. Котляров Е.А. География туризма и отдыха. – М.: Мысль, 1978. – 238 с.
12. Лицензионные условия осуществления хозяйственной деятельности по организации иностранного, внутреннего, зарубежного туризма, экскурсионной деятельности // Бухгалтерия. Налоги. Бизнес. – 07/03/2001. – №10. – С. 28-36.
13. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). – К.: Альтерпрес, 2002. – 436 с.
14. Нездоймінов С. Г. Організація екскурсійних послуг: навч.-метод. посібник / С. Г. Нездоймінов. – Одеса: Астропринт, 2011. - 216 с.

15. Писаревський І. М. Організація туризму: підручник / І. М. Писаревський, С. О. Погасій, М. М. Покоłodна та ін.; за ред. І. М. Писаревського. – Харків : ХНАМГ, 2008. – 541 с.
16. Смолій В.А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2006. – 372 с.
17. Хуусконен Н. М. Практика экскурсионной деятельности / Н. М. Хуусконен, Т. М. Глушанок. – СПб. : Издательский дом «Герда», 2008. – 208 с.
18. Щодо організації екскурсійних поїздок / Міністерство освіти і науки України // Освіта України. – 18/05/2010. – С.1, 4, 6, 7.